

ความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วม

Competency of Small-Scale Fishers in Fishery Co-Management

ณัฐทิศา โรจนประศาสน์¹, ธีรเดช ฉายอรุณ², เนาวรัตน์ พลายน้อย²
และกังวาลย์ จันทรโชติ³

Natthita Rojchanaprasart¹, Teeradej Chai-aroon², Nawarat Phlainoi²
and Kangwan Juntarashote³

ABSTRACT

This study aims to demonstrate the competency level of small-scale fishers for operating fishery co-management. The study was conducted in three phases. The first phase deals with constructing and verifying competency model by reviewing literature to construct the initial model and in-depth interviewing with the fishery co-management experts. Phase II is competency assessment using questionnaires to interview small-scale fishers. A total of 392 fishers which comprised of 204 and 188 persons from the upper and lower provinces on the Andaman coastline, respectively, were sampled. Finally, Phase III concerns with verifying the assessed results by expert focus-groups.

Examination of each competency aspect revealed that, from the nine competencies, small-scale fishers in the upper province had knowledge of geo-ecological and local resource at a leading level which was higher than small-scale fishers in the lower province whose knowledge was at the application level. However, small-scale fishers in these provinces had the learning person competency at the beginner level. Considering all aspects of competency simultaneously by cluster analysis, it was found small-scale fishers could be divided into three groups: those who had knowledge of fishery law and geo-ecology but weak in experience; those who were learning person and had holistic thinking; and those who lacked volunteer spirit, leadership, and communication.

The study suggests that the competency of small-scale fishers in fishery co-management which should be developed primarily is learning person, follow by holistic thinking, volunteer spirit, leadership, and communication competencies.

Keywords: competency, small-scale fishers, fishery co-management

¹ โครงการปริญญาเอก สาขาวิชาประชากรศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ตรีัง 92150

Ph. D. Program (Population Education), Faculty of Social Science and Humanities, Mahidol University,
Faculty of Science and Fisheries Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang 92150, Thailand.

² คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม 73170

Faculty of Social Science and Humanities, Mahidol University, Nakhon Pathom 73170, Thailand.

³ คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ 10900

Faculty of Fisheries, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วม การศึกษามี 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 สร้างและตรวจสอบตัวแบบความสามารถ โดยสร้างตัวแบบความสามารถเบื้องต้นจากการทบทวนวรรณกรรมและตรวจสอบตัวแบบโดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ระยะที่ 2 วัดระดับความสามารถ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบสอบถามจากชาวประมงพื้นบ้าน รวม 392 คน อยู่ในจังหวัดพังงาอันดามันตอนบน และตอนล่าง 204 และ 188 คน ตามลำดับ ระยะที่ 3 ตรวจสอบผลระดับความสามารถ โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อยผู้เชี่ยวชาญ

การวัดระดับความสามารถ โดยการพิจารณาความสามารถเป็นรายด้าน พบว่า จากความสามารถ 9 ด้าน ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดพังงาอันดามันตอนบนมีความสามารถด้านความรู้ในภูมินิเวศและทรัพยากรในท้องถิ่น อยู่ในระดับการนำซึ่งสูงกว่าชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดพังงาอันดามันตอนล่างที่อยู่ในระดับการประยุกต์ใช้ อีกทั้งชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 จังหวัดมีความสามารถด้านบุคคลเรียนรู้ในระดับผู้เริ่มต้น ส่วนการพิจารณาความสามารถทุกด้านพร้อมกัน โดยการวิเคราะห์การจัดกลุ่ม (Cluster Analysis) พบว่า จัดชาวประมงพื้นบ้านได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 “รู้กฎหมาย (ประมง) รู้ภูมินิเวศ แต่อ่อนประสบการณ์” กลุ่ม 2 “ไฟรู้และคิดแบบองค์รวม” และกลุ่ม 3 “ขาดจิตอาสาขาดการนำและการสื่อสาร”

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วมที่ต้องพัฒนาอันดับแรก คือ บุคคลเรียนรู้ รองลงมา คือ วิธีคิดแบบองค์รวม จิตอาสา ภาวะผู้นำ และการสื่อสาร
คำสำคัญ: ความสามารถ, ชาวประมงพื้นบ้าน, การจัดการประมงร่วม

บทนำ

การจัดการประมงแบบพื้นบ้านในอดีตได้ใช้กฎจารีตประเพณีในการจัดการ มีแหล่งที่เรียกว่า “เขตหาปลา” ซึ่งหมายถึง พื้นที่บริเวณที่ชาวบ้านจับสัตว์น้ำเป็นประจำ โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แต่เป็นบริเวณที่ชุมชนใกล้เคียงมักจะมาใช้หาปลาหรือจับสัตว์น้ำร่วมกันได้ (วัฒนา, 2543: 528-529) เมื่อประกาศใช้ พ.ร.บ. การประมง พ.ศ. 2490 จึงเปลี่ยนการจัดการด้วยกฎจารีตประเพณีมาเป็นการจัดการด้วยกฎหมาย โดยภาครัฐเน้นจัดการที่ตัวทรัพยากรและใช้ตัวแบบวิทยาศาสตร์ที่คำนึงถึงผลผลิตถาวรสูงสุด (maximum sustainable yield, MSY) และผลผลิตที่ให้ผลตอบแทนสูงสุด (maximum economic yield, MEY) (กังวาลย์, 2541: 9) ซึ่งแนวทางนี้เป็นการจัดการที่ใช้กระบวนการทัศน์ความเป็นเหตุผล (rational paradigm) ที่เน้นเศรษฐกิจและผลผลิตเป็นสิ่งสำคัญ แทนไม่ให้ความสำคัญต่อเหตุผลทางด้านสังคมและชุมชน ทำให้ชุมชนประมงพื้นบ้านต่างๆ ที่ล้วนมีระบบการจัดการทรัพยากรของตนสืบทอดมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ระบบเหล่านี้ถูกทำลายให้อ่อนแอลงด้วยระบบการจัดการของรัฐที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก (เลิศชาย, 2546) กล่าวคือ ระบบการจัดการประมงแบบดั้งเดิมด้วยกฎของชาวประมงเองได้ถูกคุกคามด้วยความทันสมัย (Brown and Pomeroy, 1999: 554) ซึ่งไม่เพียงเป็นการมองข้ามศักยภาพของชาวประมงพื้นบ้าน แต่ยังเป็นการปฏิเสธภูมิปัญญาความรู้ ทักษะในการปรับเปลี่ยน ลักษณะช่างประดิษฐ์คิดค้นไปด้วย (วัฒนา, 2543: 536)

นอกจากนี้ การจัดการจากบนสู่ล่าง (top-down) ขาดประสิทธิภาพทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำเสื่อมโทรมลงอย่างมาก และมีความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรประมง ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านโดยตรงหลายชุมชนต้องล่มสลาย ขายเรือ ย้ายที่อยู่อาศัยเข้าในเมืองเพราะไม่มีสัตว์น้ำให้จับ (สมบุญธรรม, 2541: 7) ประชากรในหมู่บ้านประมง 1 ใน 5 ต้องการ

ออกจากหมู่บ้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากไม่มีงานทำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ผลักดันให้คนออกจากพื้นที่ (สุนันทา และคณะ, 2542: 55) อย่างไรก็ตามบางชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสามารถปรับตัวเข้ากับปัจจัยภายนอกข้างต้นและสามารถจัดการทรัพยากรประมงหน้าบ้านของตน โดยใช้ 1) ระบบคุณค่า คือมีความเชื่อในการจัดการทรัพยากรทะเลซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ใช้ร่วมกันที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาที่มีความเคารพต่อส่วนรวมเคารพต่อเพื่อนมนุษย์ 2) ระบบภูมิปัญญาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน 3) ระบบอุดมการณ์ ซึ่งมีการห้ามใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายเป็นการเคารพสิทธิของผู้อื่น (ปิยะ และคณะ, 2543: 46) และใช้พลังของชุมชน คือ ทุนเดิมและองค์ความรู้ใหม่ (สุวิมล, 2549: 58-59)

ปฏิญญาที่ 21 ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้มีแนวโน้มการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากกระบวนทัศน์ความเป็นเหตุผลไปสู่กระบวนทัศน์สังคมชุมชน (social/community paradigm) โดยรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540/2550 ได้ให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น แนวทางการจัดการสมัยใหม่จึงเปลี่ยนจากการจัดการที่เน้นทรัพยากรมาเป็นการเน้นที่ผู้ใช้ทรัพยากร โดยผู้ใช้ทรัพยากรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในลักษณะการจัดการร่วม (co-management) ซึ่งการจัดการร่วมจะสำเร็จได้นั้นประกอบด้วยเงื่อนไขหลายประการ แต่เงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือ การสร้างสมรรถนะ (Pomeroy *et al.*, 1998: 6-19) ถึงแม้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการประมงร่วมจะประกอบด้วยหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ (รวมถึง อบต.) ชาวประมงพื้นบ้าน NGOs นักวิชาการ และภาคธุรกิจก็ตาม แต่ชาวประมงพื้นบ้านเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดทรัพยากรและพึ่งพิงทรัพยากรสัตว์น้ำโดยตรง ชาวประมงพื้นบ้านจึงมีความสำคัญในการจัดการประมงร่วม สอดคล้องกับ Makino and Matsuda (2005: 441) ที่กล่าวว่า การจัดการร่วมในการประมงชายฝั่งของญี่ปุ่นนั้นผู้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

เป็นผู้ตัดสินใจที่สำคัญที่สุดในการจัดการทรัพยากรประมง

การจัดการร่วมต้องใช้ฐานความรู้ คือ ความรู้ดั้งเดิมสนับสนุนความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (D'Incao and Reis, 2002: 531) ชาวประมงพื้นบ้านมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสัตว์น้ำซึ่งเป็นความรู้ที่มีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ (Jentoft, 1999: 2 อ้างถึงใน ปิยะ และคณะ, 2543: 46) อีกทั้งจากกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวข้างต้น จึงกล่าวได้ว่าชาวประมงพื้นบ้านมีความสามารถในการจัดการประมงร่วมบางประการ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีผู้ศึกษาไว้ว่ามีความสามารถด้านใดบ้างที่ด้าน และอยู่ในระดับใด เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านให้สูงขึ้นจึงจำเป็นต้องทราบว่าชาวประมงพื้นบ้านมีหรือขาดศักยภาพด้านใดบ้าง รายงานฉบับนี้จึงนำเสนอระดับความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วม

นิยามศัพท์

ชาวประมงพื้นบ้าน (small-scale fishers) หมายถึง ผู้ทำประมงที่ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก การทำประมงทะเล (ได้แก่ การจับ ดัก ล่อ ยิง แพง ทำอันตราย หม่า หรือเก็บสัตว์น้ำ) ที่ไม่ไกลจากฝั่งมากนัก โดยใช้เครื่องมือทำประมงขนาดเล็ก (พื้นบ้าน) ชนิดที่ไม่ใช้เรือประมง หรือใช้กับเรือไม่มีเครื่องยนต์ หรือเรือมีเครื่องยนต์นอกเรือ (เรือหางยาว) หรือเรือมีเครื่องยนต์ในเรือที่มีระวางบรรทุกน้อยกว่า 10 ตัน กรอส อีกทั้งหมายรวมถึงผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งขนาดเล็ก

การจัดการประมงร่วม หมายถึง การที่กลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 ภาคขึ้นไป มีความสนใจเรื่องทรัพยากรประมงด้วยกัน แบ่งหน้าที่หรือบทบาทการทำงานในการจัดการทรัพยากรประมง ร่วมเจรจาต่อรอง และร่วมแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

ความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการ

จัดการประมงร่วม หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อความสามารถในการจัดการประมงร่วม โดยแสดงออกถึงความสนใจเรื่องทรัพยากรประมงด้วยกัน ร่วมกันเจรจาต่อรอง แบ่งหน้าที่หรือบทบาทในการทำงาน กำหนดการใช้ทรัพยากรประมง และร่วมแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

วิธีการศึกษา

การศึกษาประกอบด้วย 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 สร้างและตรวจสอบตัวแบบความสามารถ ระยะที่ 2 วัดระดับความสามารถ ระยะที่ 3 ตรวจสอบผลระดับความสามารถ ดังนี้

ระยะที่ 1 สร้าง และตรวจสอบตัวแบบความสามารถ โดยสร้างตัวแบบความสามารถเบื้องต้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการระบุข้อความความสามารถ แล้วนำข้อความความสามารถมาจัดหมวดหมู่สร้างเป็นตัวแบบความสามารถ ต่อไปได้ทำการตรวจสอบตัวแบบความสามารถในความตรงเชิงเนื้อหา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการประมงร่วม 38 คน ประกอบด้วย ภาครัฐ 6 คน อบต. 3 คน CHARM 2 คน แกนนำ 16 คน NGOs 4 คน นักวิชาการ 6 คน แพทย์ในชุมชน 1 คน ทำการระบุข้อความความสามารถแล้วนำมาปรับปรุงตัวแบบความสามารถที่ได้ครั้งแรก ซึ่งตัวแบบความสามารถที่ปรับปรุงแล้วนำไปวัดระดับความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านต่อไป

ระยะที่ 2 วัดความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ศึกษา คือ ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดหนึ่งในฝั่งอันดามัน ตอนบนและจังหวัดหนึ่งในฝั่งอันดามันตอนล่าง ทำการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วนตามชั้นภูมิ (proportional stratified sampling) คือ สัดส่วนของแต่ละจังหวัด ได้ขนาดตัวอย่างชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่งอันดามัน

ตอนบน 204 คน จังหวัดฝั่งอันดามันตอนล่าง 188 คน รวม 392 คน ต่อไปทำการสุ่มตัวอย่างชาวประมงพื้นบ้านในแต่ละเครือข่ายแบบกำหนดโควตา (quota sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถาม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไป 2) การวัดระดับความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วม 9 ด้าน ซึ่งมีการตรวจสอบความเหมาะสมเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม โดยการนำไปทดลองสัมภาษณ์ชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ จำนวน 9 ราย และได้นำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ชาวประมงพื้นบ้านด้วยแบบสอบถาม ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป ได้ข้อมูลที่เก็บได้จริงจากชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่งอันดามันตอนบน 204 ชุด จังหวัดฝั่งอันดามันตอนล่าง 188 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

เกณฑ์การพิจารณาระดับความสามารถ มี 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ที่ 1 พิจารณาความสามารถเป็นรายด้าน โดย เกริกเกียรติ (2546: 74) ได้แบ่งระดับความสามารถเป็น 6, 5, 4 ระดับ ในที่นี้ประยุกต์ใช้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับ 1 ผู้เริ่มต้น หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในระดับนี้ยังต้องเข้ารับการอบรม และต้องได้รับคำแนะนำ ระดับ 2 การประยุกต์ใช้ หมายถึง ความสามารถในการประยุกต์ใช้กับระบบเดิมโดยไม่ต้องได้รับคำแนะนำ แต่การประยุกต์ใช้กับระบบใหม่ต้องได้รับคำแนะนำ และระดับ 3 การนำ หมายถึง ความสามารถวางแผน ประยุกต์งานใหม่ ประเมินติดตาม และปรับปรุงงานได้ และเกณฑ์ที่ 2 พิจารณาความสามารถทุกด้านพร้อมกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ค่าความถี่ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์แจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน

2. การหาระดับความสามารถเป็นรายด้าน ใช้ค่าเฉลี่ยความสามารถรายด้านเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับความสามารถ 3 ระดับ คือ ระดับ 1 ผู้เริ่มต้น ระดับ 2 การประยุกต์ใช้ ระดับ 3 การนำ

3. วิเคราะห์ระดับความสามารถโดยพิจารณาความสามารถทุกด้านพร้อมกัน โดยวิเคราะห์การจัดกลุ่ม วิธี K-Mean Cluster Analysis และวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Games-Howell

ระยะที่ 3 ตรวจสอบผลระดับความสามารถ โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อยผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการประมงร่วม ประกอบด้วย ภาครัฐ (รวมถึง อบต.) ชาวประมงพื้นบ้าน NGOs นักวิชาการ และเจ้าของแพในชุมชน 2 เวที คือ เวทีในจังหวัดพังงาอันดามัน ตอนบน และตอนล่าง

ผลการศึกษา

ระดับความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านใน

การจัดประมงร่วม (เกณฑ์เป็นรายด้าน) พบว่า จากความสามารถ 9 ด้าน ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่มีความสามารถในการจัดการประมงร่วมที่แตกต่างกัน 1 ด้าน คือ ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดพังงาอันดามัน ตอนบนมีความรู้ในภูมิวิเวศและทรัพยากรในท้องถิ่นอยู่ในระดับการนำซึ่งสูงกว่าชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดพังงาอันดามันตอนล่างที่อยู่ในระดับการประยุกต์ใช้ ส่วนความสามารถที่เหลืออีก 8 ด้าน ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ มีระดับความสามารถที่ไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับความสามารถสูงสุดในระดับการนำ 4 ด้าน คือ 1) ความรู้และประสบการณ์ในวิถีประมงพื้นบ้าน 2) จิตอาสา 3) ทักษะคิดของชาวประมงพื้นบ้านต่อการจัดการประมงร่วม 4) ความรู้และการปฏิบัติตามกฎหมายประมง รองลงมีความสามารถอยู่ในระดับการประยุกต์ใช้ 3 ด้าน คือ 1) วิธีคิดแบบองค์รวม 2) ภาวะผู้นำ 3) การสื่อสาร และมีระดับความสามารถต่ำสุดในระดับผู้เริ่มต้น 1 ด้าน คือ บุคคลเรียนรู้ (ตารางที่ 1) ดังนั้น ความสามารถในการจัดการประมงร่วมของชาวประมงพื้นบ้านที่ต้องพัฒนาอันดับแรก คือ

ตารางที่ 1 ระดับความสามารถในการจัดการประมงร่วมของชาวประมงพื้นบ้าน จำแนกตามจังหวัด

ความสามารถ	ค่าเฉลี่ย		ระดับความสามารถ	
	จังหวัดพังงา	จังหวัดพังงา	จังหวัดพังงา	จังหวัดพังงา
	อันดามัน	อันดามัน	อันดามัน	อันดามัน
	ตอนบน	ตอนล่าง	ตอนบน	ตอนล่าง
	(n=204)	(n=188)		
วิธีคิดแบบองค์รวม	6.12	5.89	2	2
ความรู้และประสบการณ์ในวิถีประมงพื้นบ้าน	5.29	5.71	3	3
บุคคลเรียนรู้	9.34	9.04	1	1
จิตอาสา	20.05	19.72	3	3
ภาวะผู้นำ	33.56	32.05	2	2
ทัศนคติของชาวประมงพื้นบ้านต่อการจัดการประมงร่วม	30.94	30.05	3	3
การสื่อสาร	11.91	11.27	2	2
ความรู้ในภูมิวิเวศและทรัพยากรในท้องถิ่น	10.03	8.90	3	2
ความรู้และการปฏิบัติตามกฎหมายประมง	9.72	9.41	3	3

บุคคลเรียนรู้ รองลงมา คือ วิธีคิดแบบองค์รวม ภาวะผู้นำ และการสื่อสาร

ระดับความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดประมงร่วม (พิจารณาความสามารถทุกด้านพร้อมกัน) โดยการวิเคราะห์จัดกลุ่มวิธี K-Mean Cluster Analysis หลักการของวิธีนี้ คือ การจัดชาวประมงพื้นบ้านที่มีความสามารถเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาอยู่ในกลุ่มเดียวกัน นั่นคือ ชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันจะมีความสามารถเหมือนกัน และชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ต่างกลุ่มกันจะมีความสามารถที่แตกต่างกัน ผลการจัดกลุ่ม สามารถจัดกลุ่มได้ 3 กลุ่ม โดย กลุ่ม 3 มีขนาดใหญ่ที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.97 ซึ่ง

ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่งอันดามันตอนบน ส่วนใหญ่อยู่ใน กลุ่ม 1 ร้อยละ 41.18 ส่วนชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่งอันดามันตอนล่างส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่ม 3 ร้อยละ 46.28 และ กลุ่ม 2 มีสัดส่วนของชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ ใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 2)

การจัดกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน พบว่า ความสามารถทั้ง 9 ด้าน คือ 1) วิธีคิดแบบองค์รวม 2) ความรู้และประสบการณ์ในวิถีประมงพื้นบ้าน 3) บุคคลเรียนรู้ 4) จิตอาสา 5) ภาวะผู้นำ 6) ทักษะคติของชาวประมงพื้นบ้านต่อการจัดการประมงร่วม 7) การสื่อสาร 8) ความรู้ในภูมินิเวศและทรัพยากร

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของชาวประมงพื้นบ้าน ระดับบุคคล จำแนกตามกลุ่ม และจังหวัด

จังหวัด	กลุ่ม			รวม
	1	2	3	
จังหวัดฝั่งอันดามันตอนบน	84 (41.18)	66 (32.35)	54 (26.47)	204 (100.00)
จังหวัดฝั่งอันดามันตอนล่าง	36 (19.15)	65 (34.57)	87 (46.28)	188 (100.00)
รวม	120 (30.61)	131 (33.42)	141 (35.97)	392 (100.00)

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่าร้อยละ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยมาตรฐานความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วม จำแนกตามกลุ่ม

ความสามารถ	กลุ่ม			ANOVA F (2, 389)
	1	2	3	
	(n=120)	(n=131)	(n=141)	
วิธีคิดแบบองค์รวม	- 0.478 ^a	0.607 ^c	- 0.157 ^b	49.40**
ความรู้และประสบการณ์ในวิถีประมงพื้นบ้าน	- 0.765 ^a	0.593 ^c	0.100 ^b	83.76**
บุคคลเรียนรู้	- 0.329 ^a	0.780 ^b	- 0.445 ^a	86.79**
จิตอาสา	0.413 ^b	0.470 ^b	- 0.788 ^a	105.01**
ภาวะผู้นำ	0.450 ^b	0.463 ^b	- 0.813 ^a	115.30**
ทักษะคติของชาวประมงพื้นบ้านต่อการจัดการประมงร่วม	0.197 ^b	0.381 ^b	- 0.522 ^a	36.73**
การสื่อสาร	0.379 ^b	0.465 ^b	- 0.754 ^a	92.18**
ความรู้ในภูมินิเวศและทรัพยากรในท้องถิ่น	0.459 ^b	0.376 ^b	- 0.740 ^a	87.25**
ความรู้และการปฏิบัติตามกฎหมายประมง	0.380 ^b	0.214 ^b	- 0.521 ^a	36.38**

** p < .01

หมายเหตุ อักขร a, b, c, แสดงถึงค่าเฉลี่ยที่แตกต่างกันในแถวอน

ในท้องถิ่น 9) ความรู้และการปฏิบัติตามกฎหมาย ประมง สามารถจัดกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านได้เป็น 3 กลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญที่ .01 (ตารางที่ 3) โดยความสามารถที่สำคัญที่สุดในการจัดกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน คือ ภาวะผู้นำ (F=115.30) จิตอาสา (F=105.01) การสื่อสาร (F=92.18) ตามลำดับ จึงกล่าวได้ว่าการจัดการประมงร่วมกันชาวประมงพื้นบ้านจำเป็นต้องมีความสามารถที่สำคัญที่สุดทั้ง 3 ด้าน คือ ภาวะผู้นำ จิตอาสาและการสื่อสาร ส่วนความสามารถอื่นก็สำคัญ รองๆ ลงไป

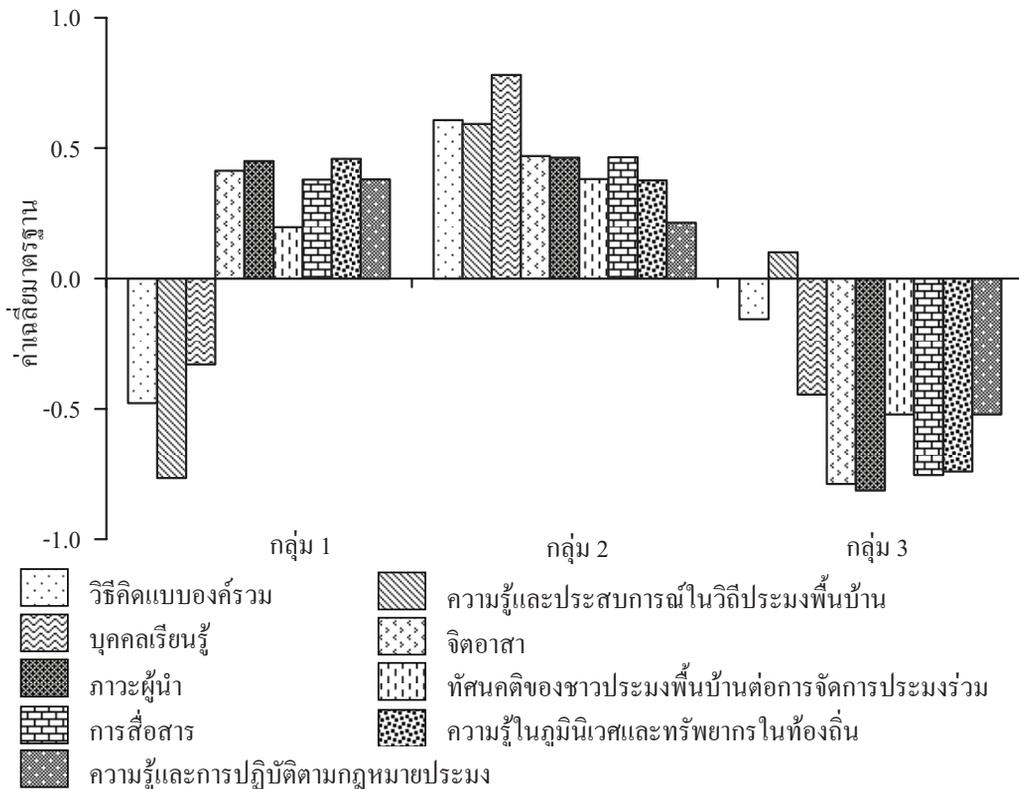
ระดับความสามารถชาวประมงพื้นบ้านในภาพรวม เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยมาตรฐาน (standardized mean) พบว่า ชาวประมงพื้นบ้านในกลุ่ม 2 มีความสามารถในการจัดการประมงร่วมสูงที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ยมาตรฐานของความสามารถทุกด้านสูงกว่า 0 รองลงมา คือ กลุ่ม 1 มีความสามารถในการจัดการประมง

ร่วมดีเป็นบางด้าน ส่วนกลุ่ม 3 มีความสามารถในการจัดการประมงร่วมต่ำที่สุด เนื่องจากค่าเฉลี่ยมาตรฐานความสามารถเกือบทุกด้านต่ำกว่า 0 (ภาพที่ 1)

เพื่อสื่อให้เห็นระดับความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านว่าในแต่ละกลุ่มมีความสามารถด้านใดดีหรือด้านใดอ่อน จึงจำเป็นต้องตั้งชื่อกลุ่ม

กลุ่ม 1 ชาวประมงพื้นบ้านมีความสามารถในการจัดการประมงร่วมดีเป็นบางด้านและอ่อนเป็นบางด้าน โดยมีความสามารถที่ดี คือ 1) ความรู้ในภูมินิเวศและทรัพยากรในท้องถิ่น 2) ความรู้และการปฏิบัติตามกฎหมายประมง ส่วนความสามารถที่อ่อนคือ ความรู้และประสบการณ์ในวิถีประมงพื้นบ้าน จึงตั้งชื่อกลุ่มนี้ว่า “รู้กฎหมาย (ประมง) รู้ภูมินิเวศ แต่อ่อนประสบการณ์”

กลุ่ม 2 ชาวประมงพื้นบ้านมีความสามารถใน

ภาพที่ 1 ระดับความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วม จำแนกตามกลุ่ม

การจัดการประมงร่วมสูงที่สุด โดยมีความสามารถที่สูงที่สุด 3 ด้าน คือ 1) บุคคลเรียนรู้ 2) วิธีคิดแบบองค์รวม 3) ความรู้และประสบการณ์ในวิถีประมงพื้นบ้านตามลำดับ จึงตั้งชื่อกลุ่มนี้ว่า “ใฝ่รู้ คิดแบบองค์รวม”

กลุ่ม 3 ชาวประมงพื้นบ้านมีความสามารถในการจัดการประมงร่วมต่ำที่สุด คือ ไม่มีความสามารถในการจัดการประมงร่วมด้านใดที่เด่นเป็นพิเศษ โดยความสามารถในการจัดการประมงร่วมที่อ่อนที่สุด 3 อันดับแรกของชาวประมงพื้นบ้านกลุ่มนี้คือภาวะผู้นำ จิตอาสา การสื่อสาร จึงตั้งชื่อกลุ่มนี้ว่า “ขาดจิตอาสา ขาดการนำ และการสื่อสาร”

ลักษณะทางประชากรของชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 3 กลุ่ม ที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย นับถือศาสนาอิสลาม มีอายุ ระหว่าง 31-45 ปี สมรสแล้ว จำนวนชนิดเครื่องมือประมงที่ใช้ทำการประมง 2 ชนิด มีบทบาทในชุมชน คือ เป็นสมาชิกกลุ่ม จากการเข้าร่วมจัดการทรัพยากรชายฝั่งเกือบทุกคนในชุมชนให้การยอมรับและมีผลสำเร็จของงานเป็นบางเรื่อง ส่วนลักษณะที่แต่ละกลุ่มแตกต่างกันมีดังนี้

กลุ่ม 1 “รู้กฎหมาย (ประมง) รู้ภูมิเวศ แต่อ่อนประสบการณ์” ลักษณะที่สำคัญของชาวประมงพื้นบ้านในกลุ่มนี้ คือ จบการศึกษาประถมศึกษาตอนปลาย มีบุตรเฉลี่ยสูงที่สุด 3 คน มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยสูงที่สุด 5 คน มีรายได้ของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท มีหนี้สินของครอบครัวมากกว่า 40,000 บาท (รายได้ต่ำ หนี้สินสูง) มีสถานภาพทางการเงินแบบไม่พอใช้ มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนสูงที่สุด 41-60 ปี เท่ากับกลุ่ม 3 มีประสบการณ์ที่ประกอบอาชีพประมงสูงสุด 21-30 ปี มีระยะเวลาในการเข้าร่วมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเฉลี่ยสูงสุด 8.56 ปี และมีจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเฉลี่ยในระดับปานกลาง คือ 2 ครั้งต่อปี ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดพังงาอันดามันตอนบน

กลุ่ม 2 “ใฝ่รู้คิดแบบองค์รวม” ลักษณะที่สำคัญของชาวประมงพื้นบ้านในกลุ่มนี้ คือ จบการ

ศึกษาประถมศึกษาตอนปลาย มีบุตรเฉลี่ย 2 คน มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน มีรายได้ของครอบครัวต่อเดือน ระหว่าง 5,001-10,000 บาท มีหนี้สินของครอบครัวมากกว่า 40,000 บาท (รายได้สูง หนี้สินสูง) มีสถานภาพทางการเงินแบบพอมีพอกิน มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่ำที่สุด 21-40 ปี มีประสบการณ์ที่ประกอบอาชีพประมงน้อยกว่า/เท่ากับ 20 ปี ต่ำกว่ากลุ่ม 1 มีระยะเวลาในการเข้าร่วมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเฉลี่ยระดับปานกลาง 6.96 ปี และมีจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งสูงที่สุด 4 ครั้งต่อปี สัดส่วนชาวประมงพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ใน 2 พื้นที่ ใกล้เคียงกัน

กลุ่ม 3 “ขาดจิตอาสา ขาดการนำ และการสื่อสาร” ลักษณะที่สำคัญของชาวประมงพื้นบ้านในกลุ่มนี้ คือ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น มีบุตรเฉลี่ย 2 คน มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน มีรายได้ของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท มีหนี้สินของครอบครัวต่ำกว่า 20,000 บาท (รายได้ต่ำ หนี้สินต่ำ) มีสถานภาพทางการเงินแบบพอมีพอกิน มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนสูงที่สุดเท่ากับกลุ่ม 1 เป็น 41-60 ปี มีประสบการณ์ที่ประกอบอาชีพประมงน้อยกว่า/เท่ากับ 20 ปี ต่ำกว่ากลุ่ม 1 มีระยะเวลาในการเข้าร่วมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเฉลี่ยต่ำที่สุด 4.80 ปี และมีจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งต่ำสุด 1 ครั้งต่อปี ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดพังงาอันดามันตอนล่าง

อภิปราย

ความสามารถในการจัดการประมงร่วมของชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ แตกต่างกัน 1 ด้าน คือ ความรู้ในภูมิเวศและทรัพยากรในท้องถิ่น ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดพังงาอันดามันตอนบนมีความรู้ในภูมิเวศและทรัพยากรในท้องถิ่นอยู่ในระดับการนำ (ระดับ 3) ซึ่งสูงกว่าชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดพังงาอันดามันตอนล่างที่อยู่ระดับการประยุกต์ใช้ (ระดับ 2)

เนื่องจากในอดีต NGOs กับชาวบ้านร่วมกันสำรวจ ทำแผนที่ทรัพยากรและแผนที่การใช้ประโยชน์ ทรัพยากรแบบชาวบ้านเกือบ 100 หมู่บ้าน แล้วนำ ข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกัน อีกทั้งขณะนี้ยังมีการสำรวจ ลำคลองอีก 4 คลอง เพื่อดูถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรสัตว์น้ำ และพันธุ์พืช ซึ่งการจัดการประมง ร่วมต้องใช้ฐานความรู้ โดยความรู้ดั้งเดิมจะ สนับสนุนความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (D'Incao and Reis, 2002: 531)

ความสามารถในการจัดการประมงร่วมของชาว ประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ ไม่แตกต่างกัน 8 ด้าน อยู่ใน ระดับผู้เริ่มต้น ระดับการประยุกต์ใช้ และระดับ การนำ ดังนี้

ระดับผู้เริ่มต้น มี 1 ด้าน คือ

- บุคคลเรียนรู้ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ เป็นบุคคลเรียนรู้ที่อยู่ในระดับผู้เริ่มต้น ซึ่งเป็นระดับต่ำ ที่สุด ประการหนึ่งมาจากระดับการศึกษา โดยชาว ประมงพื้นบ้านในจังหวัดในฝั่งอันดามันตอนบน และ ตอนล่างที่ไม่มีการศึกษาและจบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาตอนต้นรวมกันเป็นร้อยละ 41.38 และ 47.34 ตามลำดับ ย่อมแสดงว่ามีชาวประมงพื้นบ้าน เกือบครึ่งหนึ่งที่มีการศึกษาน้อย ทำให้การเรียนรู้ด้วยการ อ่านหนังสือมีข้อจำกัดมาก ชาวประมงพื้นบ้าน ไม่ค่อยเอื้อต่อการเรียนรู้ และการอบรมมักจะฟังแล้ว ผ่านไป การที่ชาวประมงพื้นบ้านมีความสามารถด้าน บุคคลเรียนรู้ที่อยู่ในระดับต่ำย่อมขาดการเข้าถึง กระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้ง ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ขาดการแปลความ หมายของความรู้ไปใช้ในการจัดการประมงร่วมย่อม เป็นอุปสรรคต่อความยั่งยืนในการจัดการประมงร่วม

ระดับการประยุกต์ใช้ มี 3 ด้าน คือ

1) วิถีคิดแบบองค์รวม ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ที่มีวิถีคิดแบบองค์รวมอยู่ในระดับการประยุกต์ใช้ (ระดับ 2) โดยชาวประมงพื้นบ้านคิดว่าทรัพยากร เป็นของส่วนรวมการใช้ประโยชน์ต้องใช้อย่างคุ้มค่า

และมีการใช้ทรัพยากรสัตว์น้ำเพื่อยังชีพ โดยใช้ เครื่องมือประมงแบบพื้นบ้านที่หมุนเวียนไปตาม ฤดูกาลไม่ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำมากนัก การที่ชาว ประมงพื้นบ้านมีวิถีคิดแบบองค์รวมอยู่ในระดับปาน กลาง เพราะบางคนยังใช้เครื่องมือประมงที่ทำลาย ทรัพยากรสัตว์น้ำ คือ ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัด ฝั่งอันดามันตอนล่างและตอนบนใช้โพงพาง และโป๊ะ ร้อยละ 1.72 และ 0.47 ตามลำดับ ย่อมทำให้สัตว์น้ำ เสื่อมโทรมและส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของการจัดการ ประมงร่วมอย่างน้อย 2 ด้าน คือ ทำให้ไม่มีความ เป็นธรรมระหว่างคน 2 รุ่น รุ่นนี้และรุ่นอนาคต และ ทำให้ไม่มีความยั่งยืนในระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจ ของชุมชน และองค์กรชุมชน

2) ภาวะผู้นำ ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ มีภาวะผู้นำอยู่ในระดับการประยุกต์ใช้ เนื่องจากการ ที่ผู้นำที่เป็นชาวประมงไปร่วมประชุมภายนอกมาก ออกทำการประมงไม่ได้ มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจทำให้ ครอบครัวเดือดร้อน ลูกไม่ได้เรียนหนังสือ ได้ค่า ตอบแทนจากการเข้าร่วมประชุม 200 บาทต่อครั้ง ซึ่ง ไม่เพียงพอกับค่าขนมของลูก จึงทำให้ชาวประมงที่ เป็นแกนนำเกิดความท้อแท้ และทำให้ผู้นำสูญหายไป การที่ชาวประมงพื้นบ้านมีภาวะการนำอยู่ในระดับ ปานกลางย่อมมีความสามารถไม่มากนักในประเด็น ความคิดริเริ่ม การเปิดรับความคิดใหม่ การได้รับความ ไว้วางใจจากคนอื่น สามารถบอกปัญหาและวิธี แก้ปัญหา การชักชวนคนอื่นให้เข้าร่วมกิจกรรม และ การไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ ของการจัดการประมงร่วม

3) การสื่อสาร ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ มีความสามารถในการสื่อสารอยู่ในระดับการ ประยุกต์ใช้ เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านส่วนน้อยมากที่ สามารถสื่อสารด้วยการเขียน ส่วนการสื่อสารด้วยการ พูดสื่อความหมาย การพูดโต้ตอบ การไปปรึกษาหารือการให้คำปรึกษาแก่คนอื่น และการฟังอย่างเข้าใจ นั้นชาวประมงพื้นบ้านมีความสามารถดีกว่าการเขียน การที่ชาวประมงพื้นบ้านมีความสามารถในการ

สื่อสารอยู่ในระดับปานกลางย่อมส่งผลต่อการจัดการ ประมงร่วมที่ต้องมีการสื่อสารทั้งภายในกลุ่มชาว ประมงพื้นบ้านเอง และสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วน เสียอื่น คือ ภาครัฐ (รวมถึง อบต.) NGOs นักวิชาการ และภาคธุรกิจ ทั้งนี้การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้

ระดับการนำ มี 4 ด้าน คือ

1) ความรู้และประสบการณ์ในวิถีประมงพื้น บ้าน ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ มีความรู้และ ประสบการณ์ในวิถีประมงพื้นบ้านอยู่ในระดับการนำ ซึ่งอยู่ในระดับสูงยอมรับสนับสนุนต่อการจัดการประมง ร่วม เพราะการจัดการร่วมต้องใช้ฐานความรู้ทั้งความ รู้ดั้งเดิมและความรู้ทางวิทยาศาสตร์โดยชาวประมงพื้น บ้านมีความรู้ดั้งเดิมแต่ยังขาดการจัดเก็บความรู้ นอกจากนี้ จากทรัพยากรสัตว์น้ำเสื่อมโทรม ประกอบ กับภาวะน้ำมันแพง ทำให้ได้เครื่องใหม่ที่ทำการประมง มีน้อยลง เห็นได้จากชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่ง อันดามันตอนบน และตอนล่างที่มีอายุน้อยกว่าเท่ากับ 30 ปี มีเพียงร้อยละ 8.37 และ 11.70 ตามลำดับ ซึ่ง จะเป็นปัญหาต่อการสืบทอดภูมิปัญญา หากภูมิ ปัญญาสูญหายไปจะส่งผลต่อความยั่งยืนของการ จัดการประมงร่วม

2) จิตอาสา ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ มี จิตอาสาอยู่ในระดับการนำ ซึ่งอยู่ในระดับสูงยอมรับ เป็น สิ่งที่เอื้อต่อการจัดการประมงร่วมเพราะชาวประมงจะ เสียสละและทุ่มเทต่องานของส่วนรวมจะส่งผล ให้การจัดการประมงร่วมมีความยั่งยืน แต่ในสภาพ ความเป็นจริงยังมีปัจจัยที่ทำให้จิตอาสาตกลง กล่าวคือ การที่ชาวประมงพื้นบ้านไปร่วมประชุมภายนอกมาก ออกทำการประมงไม่ได้ มีผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจ ทำให้ครอบครัวเดือดร้อนจึงเกิดความท้อแท้ อีกทั้ง จิตอาสาตกลงได้เมื่อไม่มีความไว้วางใจกัน ดังที่ Plummer and Arai (2005: 228-229) ได้ศึกษาถึง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วม: โอกาสและ อุปสรรคในการทำงานกับประชาชนอาสาสมัคร พบ ว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาสาสมัคร คือ การมีความ

เข้าใจที่แตกต่าง และความไม่เชื่อใจซึ่งกันและกัน

3) ทักษะคิดของชาวประมงพื้นบ้านต่อการ จัดการประมงร่วม ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ มี ทักษะคิดต่อการจัดการประมงร่วมอยู่ในระดับการนำ การที่ชาวประมงพื้นบ้านมีทักษะคิดต่อการจัดการ ประมงร่วมเชิงบวกอยู่ในระดับสูงย่อมส่งผลต่อการ จัดการร่วม คือ ชาวประมงพื้นบ้านจะเกิดการยอมรับ ในบทบาทหน้าที่ของภาครัฐและชุมชน ยอมรับถึง การร่วมตัดสินใจของภาครัฐและชุมชน ยอมรับถึง การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมติดตามผล และ ยอมรับถึงผลลัพธ์ในการจัดการประมงร่วม ซึ่งการมี ทักษะคิดที่ดีย่อมส่งผลถึงพฤติกรรม คือ ชาวประมง พื้นบ้านมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมในการจัดการ ทรัพยากร ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการประมงร่วมมี ความยั่งยืน

4) ความรู้และการปฏิบัติตามกฎหมายประมง ชาวประมงพื้นบ้านทั้ง 2 พื้นที่ มีความรู้และการปฏิบัติ ตามกฎหมายประมงอยู่ในระดับการนำ ซึ่งอยู่ใน ระดับสูง การปฏิบัติตามกฎหมายประมงแสดงว่าชาว ประมงไม่ใช่เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายหรือที่ไม่ ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ ย่อมส่งผลต่อผลลัพธ์ของ การจัดการร่วมในเรื่องความยั่งยืนของระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจของชุมชน และองค์กรชุมชน อย่างไร ก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงชาวประมงพื้นบ้านใน จังหวัดฝั่งอันดามันตอนล่าง และตอนบนยังใช้เครื่อง มือประมงที่ทำลายสัตว์น้ำ คือ โพงพางและโป๊ะ ร้อยละ 1.72 และ 0.47 ตามลำดับ

อภิปรายลักษณะสำคัญของกลุ่มที่ทำให้ระดับ ความสามารถในการจัดการประมงร่วมของชาว ประมงพื้นบ้านแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน คือ ระดับการ ศึกษาที่แตกต่างกันทำให้มีความสามารถในการอ่าน การเขียนแตกต่างกัน ซึ่งการศึกษาจะสนับสนุนการ สื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น อีกทั้งบทบาทในชุมชน ระยะเวลาที่เข้า ร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และจำนวนครั้ง ในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

ทรัพยากรชายฝั่ง เป็นสิ่งที่แสดงถึงการเข้าร่วมในการจัดการประมงร่วมที่ถือเป็นประสบการณ์ตรงในเรื่องการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมติดตามผล ดังที่พระมหาสุทิตย์ (2547: 164-165) ได้วิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายว่า ความถี่และระยะเวลาความสัมพันธ์เป็นจุดในการกำหนดพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรพัฒนาศักยภาพของชาวประมงพื้นบ้านให้สูงขึ้นโดยความสามารถที่ต้องพัฒนาอันดับแรกคือ บุคคลเรียนรู้ รองลงมา คือ วิถีคิดแบบองค์รวม ภาวะผู้นำ จิตอาสา และการสื่อสาร

2. การทำให้ชาวประมงพื้นบ้านรู้ว่ามีความสามารถอยู่ในระดับใด รวมถึงเห็นถึงความสำคัญของความสามารถ และเชื่อว่าความสามารถพัฒนาได้ อีกทั้งภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของชาวประมงพื้นบ้าน ได้แก่ ภาครัฐ นักวิชาการ และ NGOs ควรหาวิธีการพัฒนาชาวประมงพื้นบ้านให้เหมาะสมและได้ผลมากกว่าที่จะให้ฝึกอบรมแบบบรรยายอย่างเดียว ได้แก่ การให้เวทีสาธารณะในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุมกลุ่มย่อยให้อภิปรายถกเถียงในประเด็นที่เกี่ยวข้อง การสนทนาอย่างสร้างสรรค์ (dialogue) การสรุปบทเรียน (learning summary) การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกัน การสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อให้ชาวประมงพื้นบ้านได้แสดงบทบาท การไปดูพื้นที่อื่นที่ทำแล้วสำเร็จ เป็นต้น

3. ควรส่งเสริมให้ชาวประมงพื้นบ้านมีทัศนคติในทางบวกต่อการจัดการประมงร่วมเพราะจะทำให้ชาวประมงพื้นบ้านเข้าร่วมจัดการทรัพยากรชายฝั่งด้วยความเต็มใจซึ่งเป็นการสนับสนุนความสามารถด้านอื่นด้วย

4. ควรสนับสนุนให้ชาวประมงพื้นบ้านให้ได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาการอ่านและเขียน จะเป็นการยกระดับความสามารถด้านบุคคลเรียนรู้ด้วยการอ่าน

และการสื่อสารด้วยการเขียนให้ดีขึ้นด้วย

5. ชาวประมงพื้นบ้าน/ผู้นำที่มีจิตอาสาสูญหายไปไม่เข้าร่วมจัดการทรัพยากรชายฝั่งเมื่อครบครวัมีปัญหาทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ในการพัฒนาความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านจึงควรส่งเสริมให้มีความมั่นคงในรายได้ที่เพียงพอต่อการครองชีพ ได้แก่การส่งเสริมกลุ่มอาชีพตามความสนใจ

6. ควรกระตุ้นและสนับสนุนชาวประมงพื้นบ้านให้มีการจัดเก็บและถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในวิถีประมงพื้นบ้าน และความรู้ในภูมิเนเวศและทรัพยากรในท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปเพราะการจัดการประมงร่วมต้องใช้ฐานความรู้ทั้งความรู้ดั้งเดิมและความรู้ทางวิทยาศาสตร์

7. ภาครัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวประมงพื้นบ้านเข้าร่วมในการจัดการทรัพยากรอย่างแท้จริง เนื่องจากบทบาทในชุมชน คือ การเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม รวมถึงระยะเวลา และ จำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่แตกต่างกันทำให้ความสามารถของชาวประมงพื้นบ้านในแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- กังวาลย์ จันทโรชิต. 2541. *การจัดการประมงโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- เกริกเกียรติ ศรีเสริมโภค. 2546. *การพัฒนาความสามารถเชิงสมรรถนะ (COMPETENCY-BASED APPROACH)*. กรุงเทพฯ: บริษัทโกลบอลคอนเซิร์น.
- ปิยะ กิจถาวร, ศรีสมภพ จิตรภิรมศรี, สุวิมล พิริยะชนาลัย, จิราพร ดำนรุจิกุล, สะมะแอ เจมมุดอ, มุหามะสุกรี มะสะนิง, แดง คงอินทร์, ยูโซ๊ะ มามู และวิรัช เอี่ยมปลัด. 2543. *บทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและการบังคับใช้กฎหมาย ในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี ศึกษากรณี: บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4*

- ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ้น). 2547. *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- เลิศชาย สิริชัย. 2546. *ชีวิต ชุมชน และทะเลสาบ ศึกษากรณีชุมชนประมงพื้นบ้านรอบทะเลสาบสงขลา*. แหล่งที่มา: <http://ird.wu.ac.th/MSword/NEWS.pdf> 10 ตุลาคม 2548.
- วัฒนา สุกัณสีล. 2543. “ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลในภาคใต้”. (หน้า 519-603). ใน *อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ), พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากรสถานการณ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมบูรณ์ คำแหง. 2541. *สถานการณ์และปัญหาของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ปี 2540*. กรุงเทพฯ: บริษัท ฟ็องฟ้า พรินต์ติ้ง.
- สุนันทา สุวรรโณคม, ศิริวรรณ ศิริบุญ, บุศริน บางแก้ว และชเนตตี มลิินทางกูร. 2542. *ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับระบบนิเวศวิทยาของป่าชายเลน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล พิริยธนาลัย. 2549. *ปาฐกถา ดร. อุทัย ดุลยเกษม ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2549 พลังชุมชนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน เจ.เอ็น.ที.
- Brown, D. N. and R. S. Pomeroy. 1999. “Co-Management of Caribbean Community (CARICOM) Fisheries.” *Marine Policy*, 23 (6): 549-570.
- D’Incao, F. and E. G. Reis. 2002. “Community-Based Management and Technical Advice in Patos Lagoon Estuary (Brazil).” *Ocean & Coastal Management*, (45): 531-539.
- Makino, M. and H. Matsuda. 2005. “Co-Management in Japanese Coastal Fisheries: Institutional Features and Transaction Costs.” *Marine Policy*, 29: 441-450.
- Plummer, R. and S. M. Arai. 2005. “Co-Management of Natural Resources: Opportunities for and Barriers to Working with Citizen Volunteers.” *Environmental Practice*, 7: 221-234.
- Pomeroy, R. S., B. M. Katon and I. Harkes. 1998. *Fisheries Co-Management: Key Conditions and Principles Drawn from Asian Experiences*. [Online] Available: http://arc.cs.odu.edu:8080/dp9/getrecord/oai_dc/dlc.dlib.indiana.edu/oai:dlc.dlib.indiana.edu:131 [2007, April 09].